

Suur loominguline võit

„Rahva Hääl“ 14. XI 1952

(„Boris Godunov“ Riiklikus Akadeemilises Ooperi- ja Balletiteatris „Estonia“)

Riiklik Akadeemiline Ooperi- ja Balletiteater «Estonia» tõi järjekordse suurlavastusena Suure Sotsialistliku Oktoobrirevolutsiooni 35. aastapäevaks lavale Mussorgski geniaalse ooperi «Boris Godunov».

Ei ole juhus, et ooper «Boris Godunov» just alles nüüd tuli lavale «Estonia» teatris. Selle, ühe raskeima ja nõudlikuma ooperi lavaletoomise valmistas teatri kunstiline juhtkond ette terve rea vene klassikalise ooperiloomingu silmapaistvamate teostega, mis aitasid käsutada kollektiivi kunstilisi võimeid, aitasid tal süveneda selle sügavasse ideelisusse, realismi ja sisemiselt rikkusesse, mis iseloomustab kuulsusriikast vene ooperiloomingut.

Riikliku Akadeemilise Ooperi- ja Balletiteatri «Estonia» kollektiiv on hästi täitnud endale võetud ülesande. «Boris Godunovist» on saanud üks sisukamaid ja suurejoonelisemaid lavastusi «Estonia» teatris üldse.

Jätkates Glinka ja Dargomõžski eesrindlike traditsioone uutes ajaloolistes tingimustes, loominguliselt uues, isikupärase käsitluses on Mussorgski ooper nii vormilt kui ka sisult uueks kvaliteediks kogu maailma ooperiloomingus.

Alles nõukogulik muusikateadus on andnud Mussorgski loomingule tõelise väärtuse ja hinnangu. Alles nõukogude ühiskonnas on võimalik lõpuni avada see sügav ja üldrahvalik mõte, millele Mussorgski rajas oma suurematu meistriteose, on võimalik suurima eredusega esile tuua vene kuulsusriikka klassikalise muusikapärandi tõelist väärtust ja suurust.

Haaratuna oma aja eesrindlikest

ideedest pühendas Mussorgski oma ooperi rahvale, rahvadraamale, millega kaasneb lahutamatu ooperi teine peateema — Boris Godunovi isiklik südametunnistuse draama. Rahva ja riigi, rahva ja tsaari vahetõde, rahvas kui otustav jõud ajaloos — need on probleemid, mis kõik leiavad kajastamist Mussorgski geniaalses teoses.

Veel kunagi varem pole ooperis loodud säärast rahva kuju, säärast realistlikku — «terviklikku, suurt, ilustamata ja võltsimata» — pilti rahvast, nagu oma ülesandeks seadis Mussorgski kirjas Repinile. «Milline sügavalt-tõetruu vene kõne on kõigil neil Mitjuhhidel, Fomadel, Epifanidel, Jurodivõidel, Ivanõtsidel, Afimidel, kõrtsinaistel, poisikestel-võrukahtel ja kümnetel nimetutel isiksustel,» märkis õigesti Stassov.

Mussorgski saavutas selle, sest ta armastas vene rahvast, sest talle olid lähedased ja omased need eesrindlikud ühiskondlikud ideed, mille sihiiks oli võitlus talurahva miljoniliste õigusteta hulkade eest, lihtsate inimeste elu ja õnne eest. «Boris Godunovis» avalduvad need ajajärgu progressiivsed püüdlused sügavalt. Patriotlik teema on saanud uude trakteeringu Mussorgski suurepärase ajaloolis-sotsiaalses muusikalises draamas.

Rahva sotsiaalse draama kajastamine, tsaar Boris'i hukkimine oma südametunnistusepiinas, eemal rahvast ja selle kaastundest — see on peamine, millest kõneleb meile ooper «Boris Godunov».

Selle kahest ühisest teemast koosneva nõudliku loomingulise ülesande lahendas Riikliku Akadee-

milise Ooperi- ja Balletiteatri «Estonia» kollektiiv lavastaja peanäitejuhi Stalini preemia laureaadi A. Vineri juhtimisel märkimisväärse õnnestumisega. Lavastuse eluline, sihikindel ja realistlik põhitõde kõlab jõuliselt läbi kogu lavastuse. Me näeme esimeses pildis Novodevitše kloostris juures alustatud, kohalesunnitud rahvast, kes pristavi piitsa all peab paluma, et Boris tsaarikrooni vastu võtaks. Selles pildis avaldub aga ka alistatud rahva murdmatu elujõud, tema huumorimeel ja tõeline suhtumine tsaari troonile seadmisel. Me näeme nälgiva, raskelt kannatava rahva rae-vukat pöördumist tsaar Boris'i poole, mis avaldub dramaatiliselt jõulises kooris «Leibal Leibal» Jurodivõi vastus Borisile: «Ei või paluda tsaar Herodesel eest! Püha neitsi ei luba!» on rahva karmiks otsuseks vihatud tsaari kohta. Ilmnivad need vastuolud, mis kokku pööravad alistatute ja alistaja vahel.

Ooperi finaalis annab Mussorgski pildi rahvast-ülestõusjast. Stiililine vastuhakk, mida eredalt karakteriseerib ülestõusnud hulkade uljas laul «Valla pääseb, vabaks saab» viib rahva kuju arengu ooperis jõulisele lõpule.

«Estonia» teatri kollektiiv, eeskätt koor, tuli oma raske ja vastutava osaga silmapaistvalt toime. Koorikollektiivi loomingulises arengus on «Boris Godunovis» rahva kuju kajastamine suureks edusammuks ja saavutuseks. Teatri koor on elav, liikuv, rahvas mitte massina omaette, vaid rea isiksustena, mis moodustavad sotsiaalselt rõhutatud ühtse kuju — rahva kuju.

Kuid senistes etendustes esines veel ka kohati puudujääke, mis näitab, et rahva osa, tema liikumist, laulu, miimikat jne. tuleb veelgi viimistleda. Nii esimeses kui ka kaheksandas pildis ei ole veel Mussorgski idee rahvast leidnud lõplikku mõjulepääsu. Need pildid vajavad rahva osas veel tugevamat sisemist mõtestamist iga üksiku kooriartisti juures. Sedasama võib öelda ka lõpupildi rahva kohta finaalistseenis. «Estonia» teater on lahendanud ooperi lõpu uudsel. Rahvas ei järgne Isehakanule, vaid jälgib tummas vihas uue rõhuja saabumist. Koorirahva kuju kunstilisel väljatöötamisel on suured teened peale lavastaja ka peakoormeistril Stalini preemia laureaadi T. Targamaal ja koormeistril I. Triljälvel.

Õigesti lahtimõtestatud rahvadraama kõrval on «Estonia» teatri lavastuse saavutuseks Stalini preemia laureaadi Tiit Kuusiku loodud Boris Godunovi kuju. Me näeme Boris Godunovi aruka, targa ja võimuka tsaarina, näeme tsaari hella perekonnaisana, ja näeme lõpuks oma südametunnistusepiinades ägavat tsaarimõrtsukat, kes ei pääse rahva kohtu käest. T. Kuusik oskas anda nendele kolmele Boris'i iseloomujoonele sügavalt läbimõeldud ja väljapeetud väljenduse ning sellega avada Boris'i draama suure sisemise jõulisuse ja haaravusega. Iga Boris'i väljaaste andis T. Kuusik ilma liigseta ja puudujäägita. Eriti rõõmustav on T. Kuusiku juures see, et ta Boris'i kuju loomisel on moodustanud ühtse terviku, tema suurepärase vokaalne külg ja selle ooperiga tohutut arengut näidanud näitlejameisterlikkus.

Suurepärase vürst Suiski kuju lõi Stalini preemia laureaadi M. Taras. Selle osaga laiendas M. Taras mitmekülgselt oma näitleja-amplu-

aad ning avas endas kui kunstnikus uusi lavalisi jooni. M. Tarase Suiski oli salakaval, ilge, maona roomav, pikaldaste piinadega Boris'i hävitav reetur. Võitleja peensusteni läbimõeldud mäng ja laul olid mõjuvaks kaasteguriks Boris'i traagika rõhutamisel ja süvendamisel.

Tagasihoidliku djakk Stšelkalovi osa andis laululiselt õnnestunud Stalini preemia laureaadi G. Ots. Suureks loominguliseks saavutuseks tuleb pida Dmitri ja Isehakanu kuju loomist noore näitleja V. Gurjevi poolt.

Munga Pimeni kuju andis O. Raukas väljapeetult mõõdutundes, milles ei puudunud haaravad sisulised tõusukohad, eriti stseenis Boris'i juures. Vokaalselt on O. Raukas näidanud järjekindlat süvenemist, mis on tulnud kasuks Pimeni osa reljeefsemaks muutmisele.

Kui Rangoni suhtes Mussorgskile on ette heidetud võrreldes teiste ooperitegelastega teatud melodramatismi, siis paistab see etteheide olevat ka mõningal määral põhjendatud. V. Veikati õnnestus selles osas oma väljaaste teisel poolel panna Rangoni kuju rohkem kõlama, anda sellele jesuiidile omast siledat salakavalust ja eemaletõukatvat ilgust.

Kuju võimuahnest pooltariist Marina Mnisekist lõi Stalini preemia laureaadi O. Lund, kes nii laululiselt kui mänguliselt oli vääriks kaastaseks V. Gurjevi Isehakanule.

Stalini preemia laureaadi A. Pärna suurepäraseks saavutuseks on Varlaam. Siin avaldub A. Pärna silmapaistev kasv. Ei ole kahtlust, et kui A. Pärn senisest veelgi suurema tähelepanuga püüab vältida talle omast «ülemängimist», kujuneb Varlaami kuju näitlejale suureks loominguliseks võiduks.

M. Pooda kõrtsiperenaiesena näitab selle osaga nii vokaalselt kui